

Beszámoló

a

Szatymazi Értéktár Bizottság 2022. II. félévi munkájáról

Előző beszámolónk - 2022. szeptember - óta eltelt időszakban az alábbiakról adunk számot:

A 2022. II. félévben tovább gyűjtöttük az értékeket és az eddig elkészült értékekhez tartozó újabban fellelt dokumentumokat.

Továbbá értéktárba való felvételre az alábbi anyagok készültek el:

- *Vasuti közlekedés Szatymazon*
- *Állattenyésztés Szatymazon*

Gyűjtés alatt:

- *Szatymazi Dalárda*
- *Szatymazi Népkör anyaga*
- *Népliget, fürdő, strand*

Szatymaz, 2023. 01. 30.

Tisztelettel

Burkus Andrásné

elnök

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez melléklet a 11

**Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Burkus Andrásné (név)

..... (aláírás)

Szatymaz, 2022. 12. 29. (település, dátuma
(P. H.))

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: **Szatymazi Közművelődési Egyesület**

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: **Burkus Andrásné**

Levelezési cím: 6763 Szatymaz, Kis u.1.

Telefonszám: +36/20 263-8494

E-mail cím: burkusandrasne

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése **A szatymazi vasuti közlekedés**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

- | | | |
|---|--|---|
| ☐ agrár- és élelmiszergazdaság | ☐ egészség és életmód | ☒ épített környezet |
| ☒ ipari és műszaki megoldások | ☐ kulturális örökség | ☐ sport |
| ☐ természeti környezet | ☐ turizmus | |

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **Szatymaz**

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- ☒ települési ☐ tájegységi ☐ megyei ☐ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

„Szatymazt a fővárossal – még az önkényuralom elején – a pest–szegedi vasút kötötte össze. Közbeeső állomásai jövedelmező bor- és terménypiacot jelentettek a helybeli termelők számára. A cegléd–szegedi vonal megépítésének tervei 1851 elején készen álltak. 1851 májusában Bonyhád István megyefőnök kisajátítási bizottságot küldött azokhoz, „akiknek földje a vaspálya építési területébe tartozik, és nem hajlandók ingyen átadni az államnak”. A munkálatok két év alatt elkészültek, és 1853 decemberében a Város a szatymazi és kisteleki állomásokra munkásokat rendelt ki a célépületek fölépítésére. Wöber György (1809–1869) polgármester utasítása szerint „a szükséges munkások ásóval, kapával ellátottan [...] egy egész héten [...] folyamatosan a helyszínen maradjanak, az éjjeleket az ottani fabódékban és őrházakban töltvén”. Végül a Félégházától Szegedig terjedő vonal-szakaszon 1854. március 4-én volt a személyszállító próbautazás.

A szatymazi indóház csakhamar tekintélyes forgalmat bonyolított le. Ezért időről időre bővítették, a pályatestet följújtották. Először 1882-ben, majd 1908-ban, amikor egyúttal a vaspálya melletti közlekedési utat kőburkolattal látták el.

A teherszállítás előre és élettelenre egyaránt vonatkozott. 1877-ben a gazdák kérvényezték a szarvasmarha és egyéb kérődző állatok szállítását, amely szakavatott ellenőrzés nélkül tiltva volt. A Felsőközponton székelő állatorvost kellett Szatymazra hívni ahhoz, hogy az élőállat berakodását ellenőrizze. 1882-ben Galyas István állatorvos, majd 1891-ben Bernátsky Imre városi első állatorvos kapott erre hivatalos engedélyt. A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara évi jelentései szerint a szatymazi állomás áruföládása vonatkozott még sertésekre, szárnyasokra és vadakra. A terményekből és késztermékekből őrleményeket, zsiradékot, faggyút, szappant, hüvelyes veteményeket, repcét, kendert, lent, kócot, friss és aszalt gyümölcsöt, szilvaízt, bort küldtek. Sokfajta tüzelőt kaptak, a szenet malmok meghajtásához, tüzelőnek kérték. Jött még papír, kézmű-, rövid- és díszműáru, de rendeltek szénát, szalmát, sőt szecskát is. Időnként mezőgazdasági gépek is érkeztek tengelyen. A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1892. évi jelentése alapján az áruforgalom métermázsában a következő volt:

	<i>Föladás</i>	<i>Leadás</i>
<i>Szatymaz</i>	<i>15 492</i>	<i>5128</i>
<i>Kistelek</i>	<i>35 404</i>	<i>2339</i>
<i>Dorozsma</i>	<i>41 022</i>	<i>2663</i>

A személyforgalom rohamosan emelkedett. Az 1890-es évtized végére az utasok száma Szeged vasútállomásain megnégyszereződött: „jelentékeny forgalmat mutatnak Szeged külterületi állomásai is, Röske és Szatymaz, aztán a megállóhelyek, a szeged-szatymazi”. A századfordulón naponta 4-4 személyvonat közlekedett Budapestről Szegedre és vissza. 1904-ben a Szegedről induló személyvonatok közül Szatymazon a 4,50-es, a 8,40-es, a 13,14-es és a 17,20-as állt meg. Visszafelé Szatymaz érintésével a 7,08-as, a 13,18-as, a 18,06-os és a 21,37-es vonat érkezett Szegedre. A szatymazi gazdakör ezt bővíteni szeretne volna gyorsvonalat csatlakozással, továbbá a jánosszállási birtokosok azt is kérték, hogy az összes átmenő személyvonat elérhető legyen számukra is. A kereskedelmi miniszterhez 1904. március 5-én fölterjesztett kérésükre azonban nemleges válasz érkezett. A járatok sűrítésének ideiglenes módját az árvíz után az 1880-as években divatba jött Szatymaz megkapta. Ez volt az omnibuszvonat, amely csak Szeged és Szatymaz között közlekedett. Nyári vonatnak is nevezték, mert május 1-jétől szeptemberig járt. Az 1890-es években a vasút már elegendőnek találta a meglévő személyszállítást, nem indított különvonatot.

1902-ben Szatymaz szerelmesei villamosvasutat terveztek. A terv szerint Szegeden két fölszálló lesz: „Dugonics téren és a rókusi állomás közelében. A két útírány a rókusi akloknál olvadna egymásba. [...] A villamosvasút fővonala 21 km-re van tervezve.” A Dugonics térről a Kálvária utcán át a temetőig, majd a dorozsmai műúton végig Dorozsmára vezetett volna (egy elágazás pedig a dorozsmai fürdőbe), onnan Jánosszálláson a Novák-féle tanyától a Török-tanyáig, majd a Barcsay-tanya mentén a szatymazi vasútállomásig. Ezzel Szatymaz Szeged külvárosává válhatott volna. Villamos helyett azonban 1907-től autóbusz közlekedett Szatymaz és Szeged között. Az autóbusz Gábor nevű kalauzával a Báló-féle vendéglő elől indult.

A vasút sok szatymazinak adott munkát. Népszerű volt a pályaoőr, váltóoőr és felügyelő beosztása. Az osztrák érdekeltségű vasúttársaság az első időkben német, cseh, morva származású alkalmazottakat szerződtetett. A Szegedi Híradó 1879. május 7-én azért füstölgött, mert az idegen ajkú „konduktorok [kalauzok] csúfosan elferdítik Szatymaz nevét Szatymászra”. Az 1890-es évekig német vagy cseh állomásfőnökök irányítottak Szatymazon. A századfordulótól vették át magyarok a vezető szerepet.“

A vasuti közlekedés megindulása nagy szerepet játszott Szatymaz fejlődésében. A nagy mennyiségű őszibarack termesztés időszakában, több vagon gyümölcsöt szállítottak hűtő vagonokban külföldre. Későbbekben lehetőség adódott nemcsak a gyümölcs, hanem más termények, állatok szállítására is, amint ez az írásokból kiderül. Helyben volt a szállítás lehetősége. Mivel a település szinte Szeged kertvárosi, üdülési területe volt gyorsította a népesség növekedését, valamint további fejlődési lehetőségeket biztosított a településnek.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- *Szatymaz Népe és Földje, Monográfia, Szerk: Péter Lászl, Szeged, 2000. Bába és Társai.*

- *Sebei Judit: Az önkényuralom és a dualizmus kora 1849-1914. Szeged, 2000.*

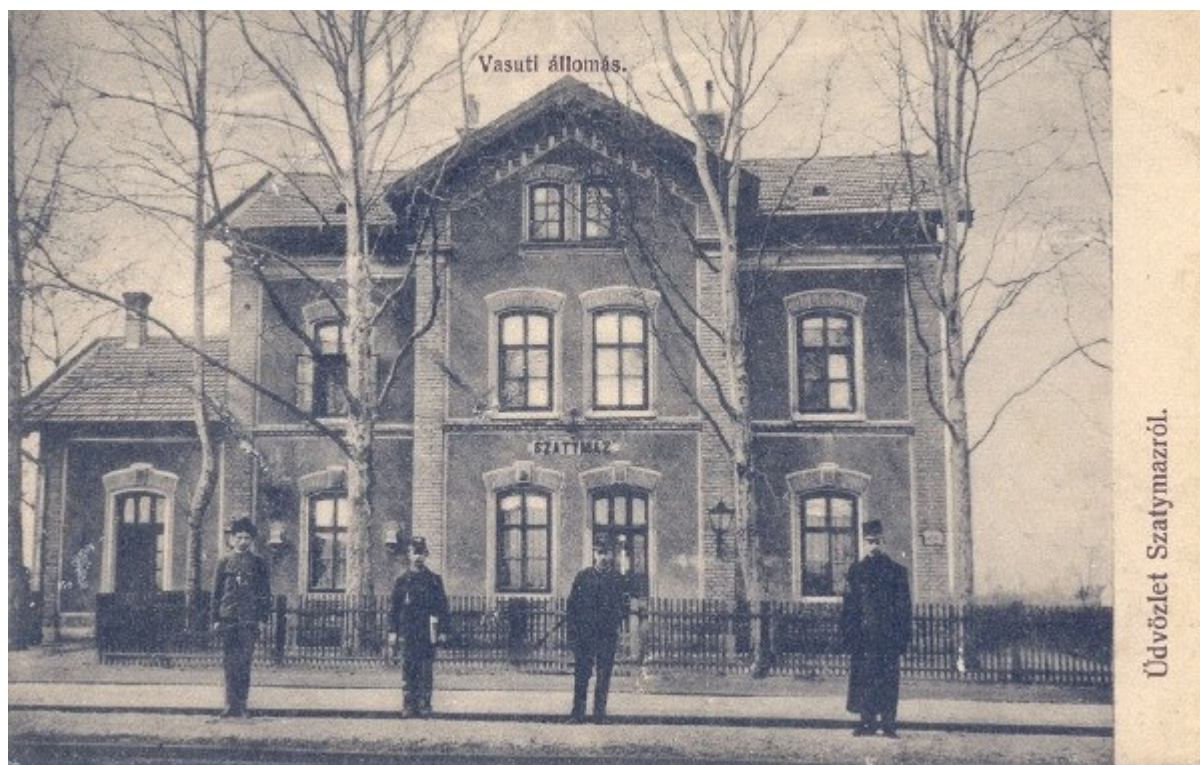
- *Bálint Sándor a Szegedi nemzet.i.k. Szeged, 1976. 153.*

- *Hivatalos weboldalának címe:*

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja



Eredeti épület



Vasúti tisztviselők és munkások Szatymazon a dualizmus korában

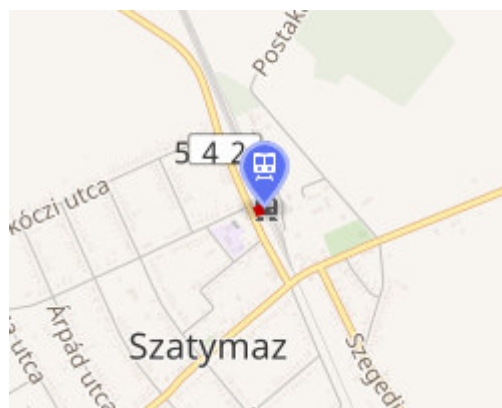
<i>Az 1870-es években</i>	<i>Az 1880-as években</i>	<i>Az 1890-es években</i>
1872–74: Czwak Ferenc felügyelő (felesége Eva Müller) 1873: Kovács Antal őr 1874: Schneider Ferenc váltóőr (felesége Gruber Anna)	1881: Eperjesi József váltóőr, Szűcs Ferenc váltóőr; Kubányi József felügyelő 1882: Vlassák Gyula felügyelő Surm Henrik állomásfőnök, Kovács Antal őr, 1884: Vlaschek Gusztáv állomásfőnök Vlaschek József pénztárnok 1885: Bugyi János pályaőr, Gyömbér István pályaőr 1886: Dudás István szolga, Kakuszi Péter szolga, Guczi István szolga, 1887: Mihók Péter őr Vetró Sándor őr	1891–94: Pataki Mihály vasúti szolga 1892–95: Janovai Ignác szolga, majd váltóőr 1895–96: Kacsmarik János állomásfőnök 1895: Bene Lajos pályaőr Szili István, vasúti pályaőr Csipa József, vasúti pályaőr 1896: Apfel Vilmos pályafelügyelő
<i>Az 1900-as években</i>	<i>Az 1910-es években</i>	
1905: Fodor János pályaőr, Péchy Kálmán állomásfelügyelő, Pál Lajos MÁV-hivatali gyakornok,	1910: Nemcsók István málházó, Dékány Sándor munkás, Frank András őr	1910: Nemcsók István málházó, Dékány Sándor munkás, Frank András őr

Ferenczi Antal vasutas
1903–1906: Balla Ferenc állomásfőnök
1908: Derczó László állomásfelvigyázó,
Várnai Antal pályafelvigyázó

1914: Balasi József málházó,
Kormányos András munkás,
Polyák Menyhért váltóőr,
Mándoki Sándor váltóőr

1914: Balasi József málházó,
Kormányos András munkás,
Polyák Menyhért váltóőr,
Mándoki Sándor váltóőr

Az Osztrák–Magyar Államvasúttársaságot 1891-ben államosították, és a vonalat a Magyar Államvasutak (MÁV) vette át. Így dolgozói az 1890-es években az anyakönyvekben már MÁV-alkalmazottként szerepeltek.



Szatymaz vasútállomás egy

[Csongrád-Csanád megyei vasútállomás](#), [Szatymaz](#) településen, a helyi önkormányzat üzemeltetésében.^[1] A település központjának északkeleti szélén található, nem messze a [4525-ös](#) és az [5423-as utak](#) keresztezésétől, közúti megközelítését ez utóbbi út biztosítja.



Vasútvonalak

Az állomást az alábbi vasútvonalak érintik:

- [Cegléd–Szeged-vasútvonal](#)

Kapcsolódó állomások

A vasútállomáshoz az alábbi állomások vannak a legközelebb:

- [Vilmaszállás megállóhely](#) (Cegléd–Szeged-vasútvonal)
- [Jánosszállás megállóhely](#) (Cegléd–Szeged-vasútvonal)



Vasutállomás épülete ma

Forgalom

Járat	Útvonal	be- csuk- Gya- kori- ság
S20	<u>Budapest-Nyugati</u> → <u>Zugló</u> → <u>Kőbánya alsó</u> → <u>Kőbánya-Kispest</u> → <u>Pestszentlőrinc</u> → <u>Szemeretelep</u> → <u>Ferihegy</u> → <u>Vecsés</u> → <u>Vecsés-Kertekalja</u> → <u>Üllő</u> → <u>Hosszú-berek-Péteri</u> → <u>Monor</u> → <u>Monorierdő</u> → <u>Pilis</u> → <u>Albertirsa</u> → <u>Ceglédbercel</u> → <u>Ceglédbercel-Cserő</u> → <u>Budai út</u> → <u>Cegléd</u> → <u>Nyársapát</u> → <u>Nagykőrös</u> → <u>Katonatelep</u> → <u>Kecskemét</u> → <u>Városház</u> → <u>Kunszállás</u> → <u>Kiskunfélegyháza</u> → <u>Kistelek</u> → <u>Szatymaz</u> → <u>Szeged</u>	Napi 1 Sze- ged felé
S20	<u>Szeged</u> → <u>Szatymaz</u> → <u>Kistelek</u> → <u>Petőfiszállás</u> → <u>Selymes</u> → <u>Kiskunfélegyháza</u> → <u>Kecskemét</u> → <u>Nagykőrös</u> → <u>Nyársapát</u> → <u>Cegléd</u> → <u>Ferihegy</u> → <u>Kőbánya-Kispest</u> → <u>Zugló</u> → <u>Budapest-Nyugati</u>	Napi 1 Buda- pest felé
sze- mély- vonat	<u>Kiskunfélegyháza</u> – <u>Selymes</u> – <u>Petőfiszállás</u> – <u>Petőfiszállási tanyak</u> – <u>Csengele</u> – <u>Kisteleki szőlők</u> – <u>Kistelek</u> – <u>Kapitányság</u> – <u>Balástya</u> – <u>Őszeszek</u> – <u>Vilmaszállás</u> – <u>Szatymaz</u> – <u>Jánosszállás</u> – <u>Kiskundorozsma</u> – <u>Szeged</u>	Napi 4-5 pár
Nap- fény Inter- City	<u>Budapest-Nyugati</u> – <u>Zugló</u> – <u>Kőbánya-Kispest</u> – <u>Ferihegy</u> – <u>Cegléd</u> – <u>Nagykőrös</u> – <u>Kecskemét</u> – <u>Kiskunfélegyháza</u> – <u>Kistelek</u> – <u>Szatymaz</u> – <u>Szeged</u>	Órán- ként
Arany- híd exp- ressz- vonat	<u>Szeged</u> (← <u>Szatymaz</u> ← <u>Kistelek</u>) – <u>Kiskunfélegyháza</u> – <u>Kecskemét</u> – <u>Nagykőrös</u> – <u>Cegléd</u> – <u>Ferihegy</u> – <u>Kőbánya-Kispest</u> – (<u>Ferencváros</u> →) <u>Székesfehérvár</u> – <u>Balatonaliga</u> – <u>Szabadisóstó</u> – <u>Siófok</u> – <u>Zamárdi</u> – <u>Balatonföldvár</u> – <u>Balatonszárszó</u> – <u>Balatonszemes</u> – <u>Balatonlelle</u> – <u>Balatonboglár</u> – <u>Fonyód</u> – <u>Balatonmárfürdő</u> – <u>Balatonberény</u> – <u>Balatonszentgyörgy</u>	Nyá- ron napi 1 Sze- ged felé

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkoz

4/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez melléklet a 11

***Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez***

Burkus Andrásné Készítette. (név)

..... (aláírás)

. (település, dátum)

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: **Katona Margit**
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Burkus Andrásné
Levelezési cím: 6763 Szatymaz, Kis u. 1.
Telefonszám: +36/20 263-8494
E-mail cím: burkusandrasne **Sertés-, szarvasmarha- és lótenyésztés Szatymazon**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése : **Állattenyésztés Szatymazon /1849-1914/**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
☒ agrár- és élelmiszergazdaság ☐ egészség és életmód ☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások ☐ kulturális örökség ☐ sport
☐ természeti környezet ☐ turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
☒ települési ☐ tájegységi ☐ megyei ☐ külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

„A szatymazi kapitányság 1849 és 1914 között, Szeged-Felsőtanyához tartozott. Felsőtanya a következő tanyai kapitányságokból állt: Balástya, Csöngöle, Fehértó, Gajgonya, Őszeszek, Szatymaz. Szatymazhalom nevét már 1753-ban olvashatjuk, majd 1855-ben Szatymazi-halomként. Ugyanekkor Belső-Szatymaz és Külső-Szatymaz is előfordul; ezek Szegedhez viszonyítva a közelebbi vagy a távolabbi területét jelentették. A mai Szatymaz a 19. századi szatymazi és fehértői kapitányságot foglalja magában. 1950-ben

Szatymazhoz csatolták még Őszeszek kapitányság déli részét is. A szatymazi 1884-ben a következő dűlők-ből állt: Kettőshalom, Neszűrj, Alpári, Makraszék. A fehértói: Belső-Szatymaz, Külső-Szatymaz, Fehértó. 910-ben is hasonló megnevezéseket találunk, jelentéktelen határmódosításokkal.

A szatymazi kapitányság nem állattenyésztéséről vált híressé, ám adataink azt mutatják, hogy ez mégis fontos szerepet játszott a megélhetés szempontjából. 1910-ben Felsőtanyán az állatállomány összetétele a következő volt:

Kapitányság	Szarvasmarha	%	Ló	%	Szamar	Sertés	%	Juh	%	Kecske	Állat összesen	%
Szatymazi	579	16	357	10	2	2137	57	628	17	31	3734	14
Fehértói	599	11	434	8	1	1468	27	2850	53	6	5358	19
Őszeszéki	788	13	433	7	-	2130	34	2855	46	4	6210	23
Balástyai	843	16	403	8	-	2353	44	1711	32	2	5312	19
Csöngöle	631	9	559	8	2	2152	30	3617	52	2	6963	25
Állat összesen	3440	12	2186	8	5	10240	37	1166	42	45	27577	100

1

Szatymazon kiemelkedő szerepe volt a **sertéshizlalásnak**, hiszen az állatállomány több mint fele sertés. Először zsírsertést hizlaltak, de csakhamar áttértek a hús-sertésre. Sok család (pl. Ábrahám, Kopasz, Bartucz) élt hizlalásból. 1873-ban Rosenbaum Adalbert szegedi terménykereskedő kezdeményezésére megalakult a Szeged-szatymazi Sertéshizlalo és Kölcsönelőlemező Társulat. Részvénytársaság volt; alaptőkéje 2000 db 100 Ft-os részvény 200 000 Ft értékben. Fő szerve a közgyűlés; minden lényeges kérdésben itt döntöttek. A tagok, részvényük arányában, kölcsönt igényelhettek. A gazdasági beruházások kölcsönügyeit segítette még a Szeged-felsőtanyai Hitelszövetkezet is.

Sokan foglalkoztak **szarvasmarha-tenyésztéssel**. Az 1880-as években a magyar fajták közé egyre több svájci fajta került. Szatymazon a századfordulóra a szarvasmarha-állomány fele pirostarka hegyi fajtából állt. A gazdakör 1889. szeptemberi kiállításán László Gyula (1847–1908) tiszteletbeli alkapitány pl. berni fajtájú Kamilla tehenével első díjat nyert. A jómódú gazdáknak tenyészbikáik voltak, a szegények a Városnak Csengelére telepített tenyészállatát használták. 1905-ben a felsőtanyai öreggazdáknak kellett megfizetniük a tenyészbika vételárát, 504 koronát. A folytatási díj 3 korona volt. A gazdakör kijelölt tagjai ügyeltek a szarvasmarha-állomány egészségi állapotára. Nemegyszer a gazdakörből hamarabb jelentették a Városnak a ragadós száj- és körömfájás gyanúját, mint a kijelölt kapitánysági örök és esküdtek.

A **lótenyésztésnek** azért volt nagy jelentősége, mert Szatymazon a lófuttatás úri sport volt. Az 1880-as és az 1890-es években különösen sok kiállítást és versenyt tartottak. Leghíresebb lótenyésztő Zsótér Andor, László Gyula, Katona József, Tápai János volt. A lóversenyeken külön városi és külön egyleti díjat osztottak.

A pályát legtöbbször Polgár László vagy Zsótér Andor tanyáján jelölték ki. A nagygazdák saját fedezőként tartottak, és megfelelő díjért közrebocsátották. Elsősorban a Noniusz tájfajtát kedvelték, a sötét- vagy világospej lovakat.

A **juhtenyésztés** nem volt számottevő Szatymazon. Oka elsősorban a juhlegelő hiánya. A szőlőhőgyekben különösen nem szerették a juhokat. 1893-ban a városi közgyűlés foglalkozott a belső-szatymazi, fekete-földi gazdaságból érkezett kéréssel, hogy tiltsák meg az „elaggott” emberek legeltetési jogát, amely néhány birkára vonatkozott. A közgyűlés nem adott helyet e kérésnek, s úgy rendelkezett, hogy „a juhok, a termények betakarítása után, azonnal kihajtatnak”.

Fehértó más részein, Makraszék környékén és az őszeszéki szikes tanyákon ugyanakkor kiterjedt birkalegelők találhatók nagyobb számú birkanyájjal. Több fehértói család (Korom, Csányi) juhalkát tartott, és juhászt fogadott. Még a kis-parasztoknak is volt nyolc-tíz anyabirkájuk, bárányszaporulatukkal.

Legeltetés és állategészségügy

Igaz ugyan, hogy a termőföldek kialakítása és szaporítása a városi közlegelők szűküléséhez s ezzel az állattenyésztés visszaeséséhez vezetett, elsősorban azoknál a gazdáknál, akik nem tudtak elegendő takarmányt termelni. A közlegelők használatát a Város 1899-ben szabályrendeletben korlátozta. A szatymaziak a következő legelőket vehették igénybe: 1. Csöngölei birkajárás, 2. Balástyai 1. sz. ökörscordajárás, 3. Balástyai 2. sz. csordaökörijárás, 4. Balástyai pirostarka tehéncordajárás, 5. Felsőtanyai szűzgulyajárás, 6. a Fehér-tó fűvel benőtt partkörnyéke.

1893-ban a felsőtanyaiak 3. sz. baromcsordája legelő nélkül maradt, mert a közlegelőből 1200 holdat szántás-vetésre kiosztottak, s a helyette kijelölt Vágójárás alkalmatlannak bizonyult baromjárás céljaira. A felsőtanyai ménes lóállományát (58 ló és csikó) az alsótanyai ménesbe osztották. A szatymaziaknak ez nem kedvezett. A közlegelőn a nagyobb állatok április 15-től november végéig legelhettek, a kisebbek március 1-jétől a következő év februárjáig voltak kihajthatók.

A legeltetési díjak a következőképpen alakultak:

Legelődíj	1879	1889	1899
1 öreg marha, ló, csikó	4 Ft	4 Ft	5 Ft
Rúgott borjú	2 "	2 "	2,50
Sertés	1 "	1 "	1,25
Szamár	1 "	1 "	1,25
Kecske	0,50 "	0,50 "	0,62 "
Birka	0,42 "	0,40 "	0,50 "

A közlegelőt csak egészséges állatok használhatták. A Város a bel- és külterületen 7 állategészségügyi körzetet hozott létre: 1. Szeged, 2. Újszeged, 3. Szeged-Feke-teföldek, 4. Szeged-Szatymaz, 5. Szeged-Csengele, 6. Szeged-Röszke, 7. Szeged-Átokháza.

A Város hét állatorvost alkalmazott; Alsó- és Felsőtanyán egy-egy orvos működött. A szatymaziak a felsőközponti állatorvost hívhatták segítségül. Az 1890-es években Blaha Gyula, a századfordulón Bernátsky Imre, 1902-ben Braun Izidor, utána Schwarz Rezső, majd ismét Braun Izidor látta el ezt a feladatot. A szatymazi körzetben nyolc kirendelt orvos teljesített szolgálatot. Őket a szatymazi, fehértói, őszeszéki, gajgonyai, csengelei, balástyai tanyai kapitányok és esküdtek, valamint a felsőtanyai lovas rendőrbiztos ellenőrizték. Járvány esetén azonnal lezárták a területet. 1894 őszén pl. a lovakat tizedelő takonykór miatt 60 napig sem lehetett kimozdulni Felsőtanyáról. „Csöngöle, Balástya, Őszeszek, Szatymaz, Gajgonya és Fehértó vesztégar alá került [...] a lovakat és egypatájú állatokat elhajtani nem szabad [...] A közutakról eltávolították az összes használatban volt vályúkat, vedreket [...] szigorúan elrendelte a főkapitány a lovak istállózását.”

Az élelmes szatymaziak a hasznosítható fütermést is fölhasználták az állatok takarmányozására. A közterület fűvét árverésen lehetett megvenni. A szatymaziak még a Város közvetlen határában termő fűre is licitáltak. 1900-ban pl. Szász György (Szatymaz 170. sz.) 23 koronát fizetett a rókusi baromvásártér füterméséért. 1910 májusában a szatymazi kápolnától a Róvóhegy felé vezető út fütermésére Tóth Mihály licitált. 1911 augusztusában a szatymazi fürdő és kápolna körüli park füterméséért 41 koronát fizettek. 1914 júliusában ugyanezért a területért, amelyhez még a szatymazi Népliget fütermését is hozzászámították, Tóth Molnár István 270 koronát adott.

Igaz ugyan, hogy a termőföldek kialakítása és szaporítása a városi közlegelők szűküléséhez s ezzel az állattenyésztés visszaeséséhez vezetett, elsősorban azoknál a gazdáknál, akik nem tudtak elegendő takarmányt termelni. A közlegelők használatát a Város 1899-ben szabályrendeletben korlátozta. A szatymaziak a következő legelőket vehették igénybe: 1. Csöngölei birkajárás, 2. Balástyai 1. sz. ökörscordajárás, 3. Balástyai 2. sz. csordaökörijárás, 4. Balástyai pirostarka tehéncordajárás, 5. Felsőtanyai szűzgulyajárás, 6. a Fehér-tó fűvel benőtt partkörnyéke.⁷⁶

1893-ban a felsőtanyaiak 3. sz. baromcsordája legelő nélkül maradt, mert a közlegelőből 1200 holdat szántás-vetésre kiosztottak, s a helyette kijelölt Vágójárás alkalmatlannak bizonyult baromjárás céljaira. A felsőtanyai mé-

nes lóállományát (58 ló és csikó) az alsótanyai ménésbe osztották.⁷⁷ A szatymaziaknak ez nem kedvezett. A közlegelőn a nagyobb állatok április 15-től november végéig legelhettek, a kisebbek március 1-jétől a következő év februárjáig voltak kihajthatók.⁷⁸

Szatymaz története azt láttatja velünk, hogy valamikor igazából az állattenyésztésnek volt tere ezen a területen. A krülmények és a felmerülő gondok később a szőlő és az őszibarack - gyümölcstermesztés felé fordítottál az itt élőket.

Ennek ellenére jelenleg mégis megtalálható településünkön a magyar szürke marha, ami ma már Hungaricum.

Erre is büszkék lehetünk.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az itt élőknek és utódaiknak sohasem szabad megfeledkezni arról, hogy honnan indult el, milyen utn haladt a fejlődés során, a település. -sem arról, hogy mit jelent az itt élők összefogása, tenniakarása.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- Szatymaz Népe és Földje Monográfia, Szeged, 2000., Szerk. Péter László

- Sebesi Judit: Az önkényuralom és a dualizmus. 1849 -1914.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés.j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Magyar Szürke marha



A leggazdagabb saját történelemmel rendelkező hazai háziállatunkról van itt szó. Lábon hajtva az ország egyik legnagyobb hasznot hajtó exportcikke volt a XV.-XVIII. századig hazánk középkori fejlődésének mozgatórugója. Olyan fordulatos utat járt be a magyar szürke szarvasmarha Európában, melyet szinte egyik őshonos háziállatunk sem. A 14–15. században Nyugat-Európában igen megnőtt iránta a kereslet, így juthatott el Nürnberg, Augsburg, München, Ulm vásáraiba. Húsa igazi „világ-márkának” számított, a nyugat-európai vágóhidakon



Igen intelligens és igénytelen állat, betegségekkel szemben rendkívül ellenálló. A tehén könnyen ellik, borjához nagyon ragaszkodik, féltőn óvja. Az állatok színe a kortól függően változik. A szürke marha borjak nem születnek szürkének, születéskor „pirók” színűek, s ezen belül több árnyalatot megkülönböztetünk. A leggyakrabban előforduló szín a sötét pirók, pirók vagy világos pirók. A borjak szőre 2–3 hónaposan kivilágosodik, ezután kezd el szürkülni, és 4–6 hónapos korukra teljesen beszürkülnek. A kifejlett szürke marha az ezüstsürkétől a sötét daruszínig terjedő színárnyalatokban fordul elő. A bika „kormos” színe általában 3-4 éves korra alakul ki teljesen, ekkor nyakuk, mellkasuk, „elülső részeik” feketévé válnak. Ekkor jönnek elő a bikák ókulái is, azaz a szem körüli sötét karikák. A szőrzet színe évszakonként is változhat: a fedőszőr nyáron rövid, vastag, egyenes, télen tömött és hosszú. Az állatok télen sötétebb színűek és szőrzetük több rőt árnyalatú szőrszálat tartalmaz. Színük a tavaszi vedlés után a legszebb. Az ökrök szarva akár méteres is lehet, aztán a bikák, majd a tehenek következnek a szarvhosszúsági ranglétrán. A bikák szarvának végére gombokat raknak: nem a divat végett kerül fel, hanem hogy megóvják a szarvat a kirojtozódottól, illetve így kisebb az esélyük, hogy kárt tudjanak tenni egymásban.

A magyar szürke kiváló megjelenésén túl elmondható, hogy az állat szinte minden porcikája hasznosítható. A régi idők emberei a csontjából enyvet, faggyújából gyertyát, bőréből csizmát, ruhát, bocs-kort, ostort készítettek. A szürke szarva pedig kitűnő alapul szolgált kürthöz, edényhez, sótartóhoz, fésűhöz, gombokhoz. Ellenálló, minőségi húst állít elő, kiváló a borjúnevelő képessége, magas genetikai és esztétikai értéket képvisel. Kutatási eredmények igazolják a "Magyar szürke szarvasmarha" hújának kiemelkedő beltartalmi értékeit, illetve minden más marhahústól eltérő ízvilágát és minőségét. Pigment és szárazanyag tartalma magasabb, csepegési vesztesége minimális, íze a vadhúsokéra emlékeztet. Az extenzív takarmányozásnak köszönhetően a hús zsírsavösszetétele a humántáplálkozás szempontjából előnyösebb, mint az intenzíven tartott marhafajták esetében. A Nyugat-Európában megjelenő kergemarhakór miatt felértékelődött a csak természetes, növényi eredetű táplálékot fogyasztó, garantáltan BSE-mentes szürke marha húsa, amely az állat lassúbb növekedése miatt tömörebb és tartalmasabb az egyéb eredetű marhahúsoknál; a vágásra tartott egyedek 3–3,5 éves korukban érik el azokat a paramétereket, amelyeket az intenzív hizlalásban tartott marhák 16-18 hónapos korukban.

A magyar szürke szarvasmarha hújának jelenlegi értékét - amelyet oltalom alatt álló földrajzi jelzés véd minden hamisítástól – a piac határozza meg. Kiváló minőségű bio húst állít elő a megfelelő tartási körülmények között. A fajtát nagy jelentőségű bio hús elállítónak mondhatjuk, hisz hazánk adja a teljes mennyiségét alapanyagként annak a nagy feldolgozónak, amely nagy mennyiségben gyárt bébi- és felnőtt bio konzerveket hazánkon kívül több Európai országába. Tőkehúsként és termékként a Kárpát-medencében és más országokban napjainkban egyre jobban keresik, ismerik. A modern gasztronómia kezdi ismét felfedezni és használni a magyar szürke szarvasmarha húsat. Kiváló recepteket gyűjtő könyvek is készültek, amelyek e nemes állat húsára alapulnak. Sok gasztronómiai fesztiválon, főzőversenyeken készítenek ételeket a szürke húsból.